

πέδου τῆς κοινότητος καὶ νὰ ἐξηγήσῃ τὸν ὑψηλὸν βαθμὸν τῆς πολιτιστικῆς καὶ κοινωνικῆς συντηρητικότητος τοῦ χωρίου.

Ἡ Μαρασπίνι διακρίνεται σαφῶς τρεῖς κοινωνικὰ ἰσχύεις εἰς τὸ ἐν λόγω χωρίον: τοὺς ἀριστοκράτας γαιοκτημόνας, τοὺς ἀκτιμόνας ἀγρότας, οἱ ὅποιοι διαίρουνται εἰς ἐργάτας γεωργοὺς καὶ μὴ γεωργοὺς, καὶ τὴν μικρὰν ὁμάδα τῶν μικροϊδιοκτητῶν καὶ ἐμπόρων ἀγροτῶν. Αἱ δεκαπέντε οἰκογενεὶς τῆς ἀριστοκρατίας τῶν γαιοκτημόνων ἀποτελοῦν τὴν οικονομικὴν, πολιτικὴν καὶ κοινωνικὴν μερίδα τῶν ἐκλεκτῶν. Ὁ ἀποκλειστικὸς ὕψ' αὐτῶν ἔλεγχος τῆς γεωργικῆς γῆς, ὁμοῦ μετὰ τὴν ὑψηλὴν θέσιν ἣ ὅποια εἶχε ἀκροωρῆθῆ εἰς τὴν ἰδιοκτησίαν γῆς, προσοδεῖ εἰς τοὺς ἐντοπίστας ἐπὶνεύει ἀκατάμαχτον κυριαρχίαν ἐντὸς τῆς κοινότητος. Κατὰ τὴν γνώμην τοῦ συγγραφέως ἡ συντηρικὴ αὐτῆ ὑπεροχὴ τῆς ἀριστοκρατίας ἀπὸ κοινῶν μετὰ τὴν φυσικὴν ἀπομόνωσιν τοῦ χωρίου ἐξηγῆ τὴν συντηρητικὴν καὶ ἀνεξέλικτον κατὰστασιν τῆς πολιτιστικῆς καὶ κοινωνικῆς διαθρόσως τοῦ χωρίου. Ὁ Μαρασπίνι χαρακτηρίζεται τὸ Καλημέρα ὡς κοινότης εἰς τὴν ὅποιαν ἐντὸς συγχρόνον πλαισίου προσπαθεῖ νὰ ἐπιβίωσῃ τὸ φεουδαλικὸν πνεῦμα. Ὁ βασικὸς θεσμὸς τῶν Καλημέρα εἶναι ὁ οἰκογενειακὸς πυρῆν καὶ ὁ συγγραφεὺς ἐκδέχεται λεπτομερῶς ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὸν ἔρωτα καὶ τὴν μνηστειαν, τὸν γάμον, τὰς ὑποχρεώσεις τῆς οἰκογενείας καὶ τοὺς οἰκογενειακοὺς δεσμοὺς, ὡς καὶ τὴν ἐπέκτασιν τῶν οἰκογενειακῶν δεσμῶν καὶ εἰς μὴ συγγενεῖς. Οἱ γάμοι γίνονται κατόπιν συμφωνίας, ἀλλὰ αἱ ἐπιθῆμαι τῶν νέων βαρύνουν ἀποφασιστικῶς διὰ τὴν λήσιν τῆς τελικῆς ἀποφάσεως. Ἡ βαρῦτης τὴν ὅποιαν ἔχει τὸ συμβιβαστὸν ἢ μὴ μεταξὺ τῶν μελλονόμενων καὶ ἡ σημασία τῆς προικὸς καὶ ἄλλων οικονομικῶν παραγόντων κατὰ τὸν διακανονισμὸν τοῦ γάμου φαίνεται ὅτι ἔχουν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσουν τὴν ἀνεξαρτησίαν καὶ τὸ βίωσιμον τοῦ νεοιδρυθέντος οἰκογενειακοῦ πυρῆνος. Ἐντὸς τῆς οἰκογενείας ὁ πατὴρ κατέχει θέσιν ἀπώλυτον κυριαρχίας καὶ αἱ σχέσεις τοῦ πατρὸς τὰ τέκνα τῶν εἶναι ψυχραὶ καὶ τηροῦν τὰς ἀποστάσεις. Ὁ μεταξὺ μητρὸς καὶ τέκνου δεσμὸς εἶναι στενός, συναισθηματικὸς καὶ στερρός. Ἐντὸς τῆς κατ' ἐξοχίαν πατριαρχικῆς αὐτῆς οἰκογενείας ὁ σύνδεσμος μητρὸς καὶ τέκνου θεωρεῖται θεμελιώδης διὰ τὴν ὑπαρξίν τῆς οἰκογενείας.

Εἰς τὸ Καλημέρα ἡ οἰκογένεια εἶναι ἡ μοναδικὴ γνῆσια κοινωνικὴ ὁμάς. Πρόπου συμπεριφορᾶς προσδιορίζοντες εἰς τοὺς μεταξὺ τῶν μελῶν τῆς αὐτῆς οἰκογενείας δεσμοὺς ἐπεκτείνονται καὶ εἰς ἐκτὸς τῆς οἰκογενείας συγγενικοὺς δεσμοὺς. Ἐξ αὐτῶν ὁ σημαντικότερος εἶναι ὁ τῶν ἀνάδοχων. Ὁ δεσμὸς ἀνάδοχου καὶ ἀναδέκτου εἶναι πολὺ ἰσχυρὸς καὶ γεννᾷ σειράν ἀμοιβαίων δικαιωμάτων καὶ καθυκόντων προσθετῶν, δημιουργῶν ὅττω

νέαν συγγένειαν παραπλεύρους τῆς ὑφισταμένης μεταξὺ πατρὸς καὶ υἱοῦ. Κατὰ τὸν Μαρασπίνι ἡ συγγένεια εἶναι ἀσυμμετρικὴ, διότι ὁ ἀνάδοχος παρέχει οικονομικὴν βοήθειαν εἰς ἀνάλλαγμα τοῦ κύρους καὶ τῆς τιμῆς τῶν ὁποίων ἀπολαβεῖ.

Εἰς τὴν ἀριστοκρατίαν τῶν γαιοκτημόνων ἀνευρίσκει ὁ Μαρασπίνι τὰ αἰτία τῆς ἀμειψίας, τὸ ἀναλφαιβητισμὸς, τῆς ἀπομόνωσως, τῆς πείνας, τῆς οικονομικῆς ὀπισθοδρομικότητος καὶ τῆς εἰς πολιτιστικὰ θέματα συντηρητικότητος τῶν ἀγροτῶν. Παρὰ τὴν βασικὴν ἀντίθεσιν συμφερόντων μεταξὺ τῶν δύο αὐτῶν τάξεων, οἱ ἀγρόται τοῦ Καλημέρα ἀρροσῶν ἄπτά δειγμὰ ὑψηλοῦ βαθμοῦ ἀροστώσεως καὶ ὑποστηρίξεως εἰς τοὺς ἀριστοκράτας γαιοκτημόνας τοῦ χωρίου τῶν. Εἰς τὸ παρελθὸν ἡ ἀγροτικὴ τάξις προσεχώρησεν εἰς τὸν Βασιλικὸν Στρατὸν τῶν Βουρβάνων διὰ νὰ καταπολεμήσῃ τὸν Ναπολεόντειον εἰσβολὰ καὶ τὰ δημοκρατικὰ στρατεύματα τῆς Ἰταλικῆς Παλιγγενεσίας τοῦ «Ριζορτισμέντου». Κατὰ τὴν φράσιν τοῦ Chesterton, τὴν ὅποιαν ἀναγράφει ὁ Μαρασπίνι, «ἐπολέμησαν καὶ ἔπεσαν ὡς λέοντες διὰ νὰ διατηρήσουν ἑαυτοὺς δεσμίους».

Σήμερον οἱ ἀγρόται ὑποστηρίζουν τὸ Μοναρχικὸν κόμμα καὶ ἐμπιστεύονται τὴν διοίκησιν τοῦ τόπου τῶν εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐπιβάνων γαιοκτημόνων. Ἀναζητῶν τὴν βάσιν τῆς τοιαύτης ὑποστηρίξεως, ὁ συγγραφεὺς ἀναφέρει τὴν ἀγρομιαστικὴν, τὴν ἀμειψίαν καὶ τὴν πείναν ὡς ἐν τῶν μειζόνων κωλημάτων τῆς ἀνατιπείσεως πολιτικῆς συνειδήσεως. Ὁ ἐμπρόσθετος ἰσχυρισμὸς τοῦ Μαρασπίνι, καθ' ὃν αὐτὴ ἡ ὑποστηρίξις φερεῖται βασικῶς εἰς τὴν ἐκ παραδόσεως νομιμοφροσίνην τῶν, τὴν ἀπέχθειαν τῶν πρὸς τὸν ἀθεϊστικὸν κομμουνισμὸν καὶ τὸν φόβον ἀντιποίνων, δὲν φαίνεται πειστικῆς εἰς τὸν γράφοντα τὴν κριτικὴν.

Ἐπαρῶν εἰς τὴν μονογραφίαν αὐτὴν εἰς μέρους ἐνδείξεις περὶ τοῦ ὅτι ἱστιάται εἰς τὸ ἐν λόγω χωρίον πολιτικὸν σύστημα ὀργανωθῆν βάσει τῶν σχέσεων πάτρωνος-πελάτου, εἰς τὰς ὅποιας συμπεριλαμβάνεται καὶ τὸ ψυχικὸν πλῆγμα τοῦ θεσμοῦ τῆς συγγενείας τῆς βασιζομένης εἰς τοὺς ἀνάδοχους. Ὁ Μαρασπίνι ἀναφέρει παραδείγματα ὑποδηλοῦντα ὅτι ὑπάρχει ἡ τάξις νὰ γίνονται ἀνάδοχοι διάφοροι γαιοκτημόνες καὶ ἄλλα ἄτομα πλοοφία καὶ ὑψηλῆς κοινωνικῆς θέσεως, ἀποφεύγει ὁμοῦ νὰ ἀναλύσῃ τὰς πολιτικὰς ἐπιπτώσεις αὐτοῦ τοῦ εἰδους τῶν σχέσεων.

Ἡ συγγραφεὺς συμπεραίνει ὅτι αἱ γενικαὶ γραμμὰ αἱ ὅποια ἐξάγονται ἐκ τῆς παρούσης μελέτης τῶν περὶ τὸ Καλημέρα ἰσχύουν πιθανῶς δι' ὅλα τὰ χωρία τῆς Νοτίου Ἰταλίας. Τὸ συμπέρασμα αὐτὸ ἕκατα τῆς ἑλλείψεως τοῦ ἀπαρατήτου διὰ τὴν σύγκρισιν ὕλικου εἶναι πολὺ ἐπισημάλεις. Σημαντικὸν τμήμα τῶν στοιχείων, τὰ ὅποια παρέχει ὁ Μαρασπίνι ἔρχονται εἰς ὕμνον ἀντίθεσιν

πρὸς τὴν ἀντίληψιν τοῦ Banfield περὶ ἀμοιρολιστικὸν οἰκογενειακὸν θεσμὸν», ἥτοι τὸ οἰκογενειακὸν θεσμὸν τοῦ ἐρειδομένου ἐπὶ τῆς ἠθικῆς ἀδιαφορίας. Εἰς ἐκείνους οἱ ὅποιοι εὐρίσκουν κάπως χρησιμὸν τὴν ἀντίληψιν τοῦ Banfield, ἡ ὡς ἄνω μελέτη εἶναι ἀναγκαία. Βασίζων τὴν ἀνάλυσιν τὸν ἐπὶ συγκεκριμένων οἰκογενειακῶν, ἱστορικῶν καὶ κοινωνικῶν καταμετρήσεων, ὁ Μαρασπίνι παρέχει διεισδυτικὴν, εὐλογηφανὴ καὶ κατὰ ἠθικὴν συνειδητὴν ἐρμησίαν τὸν ἐν Καλημέρα πολιτιστικὸν καὶ κοινωνικὸν συντηρητισμὸν. Ἐν τούτοις ὁ συγγραφεὺς δὲν ἐρευνᾷ τὰ προβλήματα αὐτά, ἀλλὰ περιορίζεται εἰς ὀρισμένα γενικάς συγκρίσεις μεταξὺ τῆς Νοτίου Ἰταλίας καὶ μῆς βορείου Ἰταλίας περὶ τῆς ὁποίας ὁμοίει ἀόριστος καὶ ἄνευ εἰδικῆς ἀναφορᾶς.

Δυστυχῶς ὁ περὶ οὗ ὁ λόγος τόμος ὡς ἐκδόσις ὑστερεῖ πολὺ. Τὰ τυπογραφικὰ καὶ ἀριθμητικὰ σφάλματα, αἱ ἀσυμφωνίαι εἰς τὰς σειρὰς τῶν ἄριθμῶν καὶ ἡ ἐσφαλμένη θέσις τῶν ἰσοτιμιῶσεων εἰς τὸ κάτω μέρος τῶν σελίδων εἶναι πράγματα πολλὰ συχνὰ. Ἐξ ἄλλου περιπεπλεγμένα, δυσνόητα πρότεσις καὶ ἀντιπαρατιτικαὶ κρίσεις παρακλύθουν τὴν ἀπρόσσκοπον ἀνάγνωσιν τοῦ.¹

Παρὰ τὰς ἀτελείας αὐτὰς ὁ παρὼν τόμος ἐπαυάνει τὰς γνώσεις μας περὶ τῶν χωρίων τῆς Ν. Ἰταλίας καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀποτελεῖ ἐπιρροδοκτον συνεισφορὰν εἰς τὴν Μεσογειακὴν Ἀνθρωπολογίαν.

EUGENE COHEN
Wayne State University

Ἐκκλησία καὶ Ἐπικοινωνία

Περὶ τὸ τέλος τοῦ 1970 ἐκυκλοφόρησεν εἰς ἀνάπτυξον ἕκ τῶν ἐπισημῶν περιοδικῶν τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος Ἐργμῶνος μία σειρά ἄρθρων τοῦ ἀκαταπιστητοῦ πρωτοεργάτου τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ραδιοφωνίας ἐν Ἑλλάδι κ. Δημητρίου Φερουση, ὑπὸ τὸν τίτλον «Ἐκκλησίαι καὶ Σύγχρονα Μέσα Ἐπικοινωνίας».

Εἰς τὰ ἐνδὲκα ἀπτά δοκίμια, τὰ ὅποια προλογίζον ὁ Διευθυντὴς Τύπου καὶ Ὁρθοκετικῆς Διαφοσιώσεως τῆς Ἀποστολικῆς Διακονίας Πανοσιολογιώτατος ἀρχιμανδριτῆς κ. Ἀνθίμου Ρούσσας καὶ ὁ Πρόεδρος τῆς Ἑλληνικῆς Ἐταιρείας Ἀποστολῶν Σχέσεων κ. Δημητρίου Κακαβελάκης, ὁ συγγραφεὺς κἀνεῖ ἐν εἰδος ἐπισηματικὸν ἀπολογισμὸν μῆς δεκαοκταετοῦς ἀνεφοροῦς πορείας καὶ συγχρόνων ἀντιθέσεων μίαν θεωρητικὴν

1. Ἡ ἐκδόσις τοῦ βιβλίου τοῦ Α.Λ. Μαρασπίνι, ὡς γνωστόν, ἐγένετο τὸ 1968 καὶ εἰς τὸ ἔκδοτικόν. Ὅπως ἡ ὅλη ἐπιμέλεια τῆς ἐκδόσεως ἐξέτερε τοῦ ἐλέγχου καὶ τῆς ἐπιπέτας τῆς ἀρμοδίας Ἐπιπέτας Ἐκδόσεων τοῦ ΕΚΚΕ.

θμελιώσιν «της σχέσεως Ἐκκλησίας καὶ μέσον ἐπικοινωνίας» καὶ τονίζει «τὸν πολυσήμαντο καὶ θετικό ρόλο ποὺ μποροῦν νὰ παίξουν σὲ μιὰ ἀνακαινίση καὶ ἀνάωσθη τῆς στρατηγικῆς τῆς Ἐκκλησίας μας».

Ἄντι τῆς ἀκριτοῦ καὶ ἀδικαιολογητοῦ ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ ραδιοφώνου, τῆς τηλεοράσεως καὶ τοῦ κινηματογράφου, εἰς τὴν ὁποίαν παρουσιάζονται πολλοὶ χριστιανοὶ διανοούμενοι συγγενέτες χρήσιν καὶ κατάρθσιν τῶν συγγρόνων πνευματικῶν καὶ τεχνολογικῶν ἐπιτευγμάτων τῶν ἀνθρώπων, ὁ συγγραφεὺς διακηρύσσει εἰς τὸν πρόλογόν του ἡδὲ, ὅτι «τὰ συγγρόνα μέσα ἐπικοινωνίας εἶναι δόρα σταμμένα ἀπὸ τὸ Θεὸ ποὺ πρέπει νὰ γίνωιν ἀποφασιστικὰ ὄργανα σὺν χερίᾳ τῆς Ἐκκλησίας σήμερον» (σελ. 11).

Τὸ παρὸν σημείωμα δὲν ἀποσκοπεῖ νὰ παρουσιάσῃ τὸν συγγραφέα τῶν δοκιμίων, διότι δὲν εἶναι πιθανόν ὅτι ὑπάρχουν ἄνθρωποι ἐνδιαφερόμενοι διὰ τὰ θέματα τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς ἐπικοινωνίας γενικότερον, καθὼς ἐπίσης καὶ διὰ τὸ φλέγον ζήτημα τῆς ὀρθῆς χρησιμοποίησεως τῶν μέσων τούτων ὑπὸ τῆς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι νὰ μὴ «δέδωχθσαν» τὰ μνημόνια τὰ ὁποῖα ἐπὶ δεκαοκτὸ στυπὰτὶ ἐκτιμᾶται ὁ κ. Φερούσης «εἰς τὸ δρόμο τῆς ζωῆς, καὶ νὰ μὴν ἐπροβληματίσθωιν ἀπὸ αὐτὰ. Οὕτε καὶ μὴ ἀναλύσῃ καὶ συζητήσῃ τὸν ἐπὶ μέρους δοκίμιον εἶναι ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνατὴ. Πιθανὸς νὰ ἀκολουθήσῃ μιὰ «συζητήσις» τὸν ἐπὶ μέρους, εἰς τὰ ὁποῖα ἀκόμη καὶ ὁ διαφωνῶν εἶναι ὑποχρεωμένος νὰ σεβασθῇ τὸν ἀσώματον τρόπον διὰ τὸν ὁποῖο καταρθάνει ὁ κ. Φερούσης νὰ ἐκθέτῃ τὰς ἀραγείας πεποιθήσεις του.

Ὁ σκοπὸς τοῦ γράφοντος εἶναι κάποιος ἄλλος. Θέλει νὰ ἐπιστήσῃ τὴν προσοχὴν εἰς τὴν πρότην ἀπόπειραν καὶ «ἀνίχνευσιν» μιᾶς «θεωρίας» τῆς ἐκκλησιαστικῆς ραδιοφωνίας. Μιᾶς θεωρίας, ἡ ὁποία δὲν στηρίζεται εἰς ἀξιοματικά ἀριγία, ἀλλὰ συνεπῆς πρὸς τὴν μεθοδολογικὴν δεοντολογίαν τῶν συγγρόνων κοινωνικῶν ἐπιστημῶν ἐκκινεῖ ἀναλυτικῶς ἀπὸ τὰ ἐπὶ μέρους προβλήματα διὰ νὰ καταλήξῃ εἰς μιαν ἀληθοφανῆ πιθανότητα-θεωρίαν, οὗχι δὲ εἰς ἀφορισμοὺς ex cathedra. Καὶ εἰς τὸ σημῆλον τοῦτο εἶναι ἀξίεπαίσιος ἡ λιτὴ καὶ «χωρὶς οἴησι» προσφορά τοῦ κ. Φερούσι, ὁ ὁποῖος θὰ ἤδυναι νὰ κομπορρημονῆσθαι βσιζόμενος εἰς μιαν οὐχὶ καὶ τῶσον ἐκδικατηρῶν ἱστορίαν ραδιοφωνικῆς πράξεως χιλίων περίπου ἐκπομπῶν χριστιανικῶν ρεπορτάζ, ποιήσεως, μουσικῆς, θεάτρον, προσηρμοσμένων «εἰς συγγρόνων ἀισθητικὰ καὶ καλλιτεχνικὰ ἀπαιτήσεις μὲ ὀλην τὴν πρέπουσαν θρησκευτικὴν συνέπειαν τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας» (σ. 31).

Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι μετὰ τὸ ραδιοφώνον ἡ Ἐκκλησία—ἀλλὰ καὶ ὁ ἰσοσθέντες ἐπιθυμῶν νὰ ἀπευθύνῃ δι' αὐτοῦ μῆνυμα—τοποθετεῖται ἐνώπιον μιᾶς ἀνε-

ας εὐθύνῃς καὶ μιᾶς ἀνέας ἀγωνίας». (Ὁ δρόμος εἶναι δύσκολος». Διὰ τοῦ ραδιοφώνου καὶ τῆς τηλεοράσεως δημιουργεῖται μιὰ νέα ἐκκλησιαστικὴ καὶ θρησκευτικὴ κατάσταση: ὁ ἱεροκήρυξ, ὁ λειτουργός, ὁ στομαστής, τοποθετοῦνται «ἐνώπιον» (:) ἐνὸς νέου «κοινού», τὸ ὁποῖον καὶ ὡς πρὸς τὴν ἰσὴν καὶ ὄργανο-δομήν του καὶ ὡς πρὸς τὰ χαρακτηριστικά καὶ ἐνδιαφερόντά του καὶ ὡς πρὸς τὴν νοοτροπίαν καὶ ἰδεολογικὴν τοποθέτησιν του καὶ ὡς πρὸς τὰς συνθήκας καὶ τὴν «ἀτμόσφαιράν» του, εἶναι ἐντελῶς διάφορον ἐκείνου, τὸ ὁποῖον μέχρι τοῦδε ἦτο γνωστὸν ὡς «ἐκκλησιασμὸς» ἢ «θρησκευτικὴ συνάθροισις».

Διὰ πρότην φοράν ἡ Ἐκκλησία διὰ τὸν μέσον τούτων πλησιάζει τὴν εὐχάριστον καὶ ἀκατανίκητον ὁμοσιότητα τοῦ κόσμου, τὴν ἀνώμωμον καὶ δυσεξίγητιστον Κοινήν Γνώμην καὶ τὸν μεμονωμένον ἄνθρωπον διὰ τὸ κοινωνικόν, ἐπαγγελματικόν καὶ οἰκολογικόν αὐτοῦ milieu, ἀνευ προηγουμένης ἀλλαγῆς («χώρας»), ἡ ὁποία θὰ τὸν προητοίμαζε καὶ θὰ τὸν προδιέθετε. Διὰ πρότην φοράν ὕστερα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας εὐρίσκειται καὶ πάλιν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὴν θέσιν νὰ φέρῃ εἰς ἐπαφὴν τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ τὸν λόγον καὶ τὴν καρδίαν τοῦ ἀνθρώπου οὐχὶ ἐντὸς χώρου «ἱεροῦ», ἀλλὰ, κατὰ τρόπον ὑπενωθυμίζοντα πρωτοχριστιανικὴν πρᾶξιν, ἐντὸς τοῦ φυσικοῦ, ἰδιωτικοῦ, οἰκείου αὐτοῦ χώρου, ἐνὸς χώρου, τὸν ὁποῖον θὰ ἤδυναι τὶς νὰ χαρακτηρίσῃ ὡς «intime» ἐν τῇ εὐρυτέρῃ ἐνοίᾳ τοῦ ὄρου. Πόσον δὲ σημαντικόν καὶ ἀναγκαῖον εἶναι τοῦτο δυνατὰ τὶς νὰ ἀντιληφθῇ ἐν ἀναλογισθῆσθαι πόσον πολῦτιμον καὶ «ἱεράν» θεωρεῖ ὁ συγγρόνων ἄνθρωπος τὴν ἰδιωτικὴν αὐτοῦ σφαῖραν καὶ πόσο λυκοὶ ἀγριοί, ἀπρόσκλητοι, παραβιάζοντες τὸ «σύνολον» ταύτης διὰ τῶν ἐπικοινωνιακῶν μέσων, εἰς τρόπον ὅστε ἡ Ἐκκλησία νὰ καταδικεύεται ὡς ἡ μόνη καὶ μεγάλῃ ἀποστολή.

Αὐτὴν τὴν πραγματικότητα ἔχον ὑπ' ὀφθαλμὸν ὁ κ. Φερούσης παρατηρεῖ: «Κάθε κλειστὴ πόρτα, εἶναι μιὰ πρόσκλησις γὰρ τὴν Ἐκκλησία νὰ φέρῃ τὸ Χριστὸ. Ἐὰν ὑπάρχῃ τὸ ραδιοφώνον καὶ μιὰ ὀργανωμένη θρησκευτικὴ ἐκπομπή, ἂν λόγῳ τοῦ Εὐαγγελίου θὰ διαρρήθωιν τὶς πόρτες καὶ τὶς ψυχὰς καὶ θὰ φέρουν τὸ φῶς τῆς παρηγορίας. Καὶ εἶναι τὸσέτι οἱ κλειστὲς οἱ πόρτες, ποὺ καμμία ἀνθρώπινη δυνατότητα δὲν μπορεῖ νὰ τὶς ἀνοίξῃ ταυτόχρονα. Μόνον μετὰ τὸ ραδιοφώνον μπορεῖ» (σελ. 18). Καὶ καταλήγει: «Ἐχομεν ἀραγε τὸ δικαίωμα νὰ ἀρηθώμε τὶς ἀμέτρητες αὐτὲς προκλήσεις δι' ἐλπίδα καὶ σιγηρία;» «... καὶ μάλιστα ὅταν γνωρίζομε ὅτι δὲν νοεῖται σήμερον σίπιι χωρὶς ραδιοφώνον, καὶ γὰρ πολλὰς οἰκονεμίας καὶ ἄτομα ἀποτελεῖ μοναδικόν σύντροφον σὺς ὄρες τῆς μοναξιάς καὶ τῆς ἀνίας;» (σελ. 19).

Ἄλλ', ἡ εἰσοδος αὐτῆ «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν» καὶ ἡ ἐπρόσδεκτος ὑπο-

δοχὴ δὲν εἶναι τῶσον ἄπλη. Ἰδιαιτέρως μάλιστα εἰς τοὺς ἐκκλησιαστικῶς ἐργαζομένους, οἱ ὁποῖοι δὲν δύνανται νὰ προσαρμοθῶν εἰς τὰ ὅσον μηχανικά καὶ ὀρθολογιστικά μέσα ἐπικοινωνίας, μετὰ τὰ ὁποῖα ὁποσδήποτε οὕτε τὸ λειτουργικόν καὶ παραδικόν ὕψος εἶναι δυνατόν νὰ συμβιβασθῇ, οὕτε τὸ «πάθος» τῆς ἐκφράσεως, οὕτε ὁ συναισθηματισμὸς, οὕτε γενικῶς ὅσα ἔχουν μὲν πιθανὸν τὴν θέσιν τῶν ἐνὸς τῆς ἀμοσφαίρας τοῦ Ἱεροῦ Ναοῦ, μεταφερόμενα ὅμως διὰ τῶν ἔρσιανθῶν κυμάτων εἶναι δυνατόν νὰ ἦχουν γελωτοῖς καὶ κωμικῶς. Τὸ πρῶτον λοιπόν, τὸ ὁποῖον χρειάζεται εἶναι ἡ «ἀσκησις»—ὑπὸ τὴν διττὴν ἐνοίαν τοῦ ὄρου—τοῦ ὕψους. Ὁ ἀκροατὴς εὐρίσκειται ὑπὸ συνθήκας καθημερινότητος καὶ εἶναι εἰς ὀλοκλήρου δέσμιος τοῦ ἀγῶνους ρυθμοῦ καὶ τῆς ὀρθολογιστικῆς ψυχρότητος τοῦ σκέπτεσθαι. Δὲν δύναμεθα νὰ παραγγέλωμεν ραδιοφωνικῶς τὸ «πᾶσαν τὴν βιωτικὴν ἀποδόμεια μέρμιαν» ἀλλ', ὄφελον νὰ «κατελθόμεν» εἰς τὸ καθημερινὸν πλᾶσιον καὶ νὰ καταστήμεν «εἰς πᾶσι τὰ πάντα»—καὶ ἐροτᾶ ὁ κ. Φερούσης: «Μπορομε ἀραγε νὰ ἀγνοήσομε τὸ ἀποστολικὸ—τὰ πάντα τῶς πᾶσι—καὶ με λιτότητα, περιουσίαν εἰς τὰ πραγματικά στοιχεῖα καὶ ἐπιχειρηματολογίαν εὐλογίαν νὰ ζητήσωμεν κατὰ πρότην τὴν λογικὴν συγκατάθεσιν τοῦ ἀκροατοῦ, ἡ ὁποία καὶ θὰ ὀδηγήσῃ εἰς τὴν ἐκπόρθησιν τῆς καρδίας του; Ἐντὸς τοῦ Ἱ. Ναοῦ δύναμεθα νὰ ἀπευθώμεθα ἀπ' εὐθείας πρὸς τὴν καρδίαν; τὸ παράδοξον καὶ ὑπερλόγον συγκινεῖ—credo quia absurdum est). Εἰς τὸ ραδιοφώνον τὸ παράδοξον ἠγεῖ ὡς παραδοξολόγημα καὶ προδιθεῖται δυσμενῶς. Χαρακτηριστικῶς παρατηρεῖ ὁ Rahner: Ὁ ἱεροκήρυξ ἐπὶ τοῦ ἀβήθους εἶναι δυνατόν νὰ ἀναλύθῃ εἰς δάκρυα καὶ τοῦτο νὰ ἔχῃ ἐπίδρασιν εἰς μερικοὺς. Ἄλλὰ τί θὰ ἔλεγε κανεὶς διὰ τὸν ὀμιλητὴν, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ἔκλειστος εἰς τὴν αὐθουσαν ἐκπομπὴν τῆς παρουσίας δύο-τριῶν τεχνικῶν καὶ ἀναλύεται εἰς λυγμοὺς πρὸ τοῦ μικροφώνου; Ὁ Rahner χαρακτηρίζει μιαν τοιαύτην πρᾶξιν ὡς «πνευματικὴν ἀναισχυντίαν».

Κατόπιν τούτων ὁμως ἐγείρεται ἐν ἐκ τῶν σημαντικωτέρων προβλημάτων τῆς διὰ τοῦ ραδιοφώνου «ἐπικοινωνίας»: τὸ ραδιοφώνον ἀπαιτεῖ ὀρθολογισμὸν καὶ λιτότητα, ἐξοσφραλίζει δὲ κατανόησιν. Δὲν ἐξοσφραλίζει ἁμῶς καὶ δὲν δύναται νὰ ἐπιτύχῃ ἡ «κοινωνία» ἢ «κοινωνία» ἐν ἡ ἡνωία χρησιμοποῖε τὸν ὄρον ὁ Ferdinand Tönnies. Ἡ ἐπικοινωνία μεταξὺ ἐκπέμνοντος καὶ ἀκροατοῦ εἶναι ὀρθολογιστικὴ, ὁ δὲ λειτουργικὸς ἢ ἐκκλησιαστικὸς λόγος, ὁ ὁποῖος εἶναι ἐκ τῆς φύσεώς του προσηρμοσμένος νὰ καλ' ἡ πάντα εἰς πνευματικὴν ἐνότητα καὶ νὰ δημιουργῇ ψυχικὴν ἐπικοινωνίαν ἐκπεμνοῦς διὰ τοῦ ραδιοφώνου, δὲν ἐπιτυγχάνει ταῦτα μεταξὺ τῶν ἀκροατῶν. Τοῦλάχιστον «οἱ ἀκροατοὶ τοῦ λόγου» δὲν

ἔχουν τοιαύτην συνείδησιν. Διὰ τοῦτο, μολοντοί ἀναγνωρίζομεν τήν πρακτικὴν σπουδαιότητα τῆς ἐκπομπῆς τῶν Ἱερῶν Ἀκολουθιῶν διὰ τοῦ ραδιοφώνου πρὸς χάριν τὸν ἐν ἀσθενείαις κατακειμένον, τὸν ὀδοποροῦντῶν καὶ πλεονότων, δὲν παύομεν νὰ πιστεῦομεν ὅτι τὸ ραδιοφῶνον δὲν προσφέρεται διὰ τοιαύτας ἐκπομπάς. Ἀντιθέτως θὰ πρέπει νὰ πυκνωθῶν ἐκείναι ἐκτοίμαι διὰ τῶν ὁποίων τίθενται εἰς συζήτησιν θέματα πίστεως καὶ τοποθετήσεως τοῦ συγχρόνου ἀνθρώπου. Καὶ εἶναι ὁ μόνος τρόπος νὰ ἀναλάβῃ καὶ διεξαγάγῃ ἡ Ἐκκλησία ἕνα προσωπικὸν διάλογον ἀτόμων πρὸς ἄτομον μετὰ τὸν συγχρόνον ἐκκοσμηκευμένον καὶ θρησκευτικῶς ἀδιαφόρου ἀνθρώπου. Τὸ ραδιοφῶνον ἐξασφαλίζει διάλογον μετ' ἐκείνων, οἱ ὅποιοι δι' οἰονόηποτε λόγον δὲν ἐκκλησιάζονται καὶ δὲν ἀποτελοῦν ἐνεργά μέλη τῆς Ἐκκλησίας χωρὶς νὰ εἶναι καὶ μία *massa damnata*. Ἀκόμη ἐξασφαλίζει τὸν διάλογον προσώπου πρὸς πρόσωπον εἰς τὸν ὅποιον ὀφείλει νὰ ἐξασηθῇ κατ' ἐξοχὴν ἡ σύγχρονη Ἐκκλησία. Ἡ Ἐκκλησία καὶ ὁ ἱεροκῆρυξ ἔχουν συνηθιστὴ νὰ ἀπευθύνονται πρὸς ἀνώνυμα πλῆθη, πρὸς «ἐκκλησίασιμα» ἢ «κοινόν». Σήμερον ἀκόμη καὶ εἰς τὰς μακρὰς συγκεντρώσεις ὁ ἀνθρώπος ἀντιθρῖβ ἑσωτερικῶς ἐναντὶον πάσης ἀπειρίας παραθεωρήσεως τῆς προσωπικότητος καὶ μεταβολῆς αὐτοῦ εἰς ἀριθμὸν, περιπτώσιν, μᾶλλον. Τὸ ἐκκλησιαστικὸν μετετραπὴ εἰς ἐκκλησιαστικὸν καὶ τοῦτο δυσχεραίνει κατ' ἐξοχὴν τὸ ἔργον τοῦ κηρύττου, δοθέντος ὅτι τοῦτο πρέπει νὰ εἶναι γενικόν καὶ συγχρόνον ἐξατομικευμένον. Ἡτο πολὺ εὐκολόν παλαιότερον νὰ συγκινήσῃ ὁ ἱεροκῆρυξ ἐν ἐκκλησίασιμα—πλῆθος 5.000 ἀτόμων. Εἶναι σχεδὸν ἀκατόρθωτον σήμερον νὰ δονῆσθαι 5.000 μεμονωμένους καρδιάς καὶ νὰ «μιλήσῃ» πρὸς 5.000 ἐκκλησιαστικόνους.

Ἐκ τῶν λεχθέντων προκύπτει ὅτι ἡ ἐκκλησιαστικὴ ραδιοφωνία προϋποθέτει καὶ συγχρόνως δημιουργεῖ μίαν νέαν ἐκκλησιολογίαν. Τὴν «Ἐκκλησιάν» πρὸς τὴν ὁποίαν ἀπευθύνεται ἔννοετο ἐντελὸς διαφορετικῶν. Οἱ ἐκ τῶν τῆς ἐκκλησίας—ναοῦ εἶναι ἀκριβὸς οἱ ἐν τῶς. Ἡ Ἐκκλησία τοῦ ραδιοφώνου εἶναι ὁ ἀπροβλεπτικὸς, ἀδιαφοροποίητος, πολλὰκις ἀστόχαστος, ἀνόμιμος καὶ παθητικὸς χριστιανισμὸς τῆς καθημερινότητος, ὁ ὅποιος—διὰ νὰ εἰμῆθε πραγματικῶν—ἀποτελεῖ καὶ τὸ ἀριθμητικῶς μεγαλύτερον μέρος τῆς πραγματικότητος τῆς Ἐκκλησίας. Μὲ τὸ ραδιοφῶνον προσφέρεται εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἡ ευκαιρία νὰ τὸν κερδίσῃ. Ὁ ραδιοφωνικὸς λόγος, ἀπεστερημένος τοῦ παπαδικοῦ θύρου καὶ πλεόν εὐλύγιτος καὶ ἐλεύθερος, διότι δὲν ἔχει τὸ βῆρος τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως καὶ τοῦ θεσμοῦ, παρουσιάζεται μὲ ἀπειρος μεγαλύτεραν διεισδυτικότητά καὶ δύναται νὰ ἀποβῇ πράγματι «ἀνθρωπικόν». («Τὸ ὄλο ζήτημα, ὄστος») —λέγει ὁ κ. Φεροσίης, καὶ ὁ λόγος τοῦ εἶναι λόγος εἰδικῶν—απαρροιάζει ἐπι-

μονες δυσκολίες, ποῦ πρέπει νὰ ἀντιμετωπισθῶν μὲ σαφήνεια σκοπὸν καὶ μεθόδον καὶ κατάλληλον ὄπλισμόν θεωρητικὸν καὶ τεχνικόν.» Ἡ συμβολὴ τοῦ κ. Φεροσίης πρὸς τὴν κατεῦθυνσιν αὐτὴν γίνεται εὐγνωμόνως ἀποδεκτὴ καὶ ἀποτελεῖ μίαν πρόκλησιν καὶ συγχρόνως πρόσκλησιν τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς Θεολογίας νὰ προβληματισθῶν σοβαρῶς ἐπὶ τῶν ζωτικῶν τούτων ποιμαντικῶν θεμάτων.

ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ
Θεολόγος-Κοινωνιολόγος

Ἀνακοίνωσις

Ἐπιθεώρησης Πολιτικῆς καὶ Στρατιωτικῆς Κοινωνιολογίας (*Journal of Political and Military Sociology*). Διεθνής καὶ διεπιστημονικῆς ἐξαμηνιαίας ἐκδόσεως.

Ἡ Ἐπιθεώρησης Πολιτικῆς καὶ Στρατιωτικῆς Κοινωνιολογίας δημοσιεύει ἄρθρα ἐμπόσιον εἰς τοὺς τομείους τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κοινωνιολογίας.

Ἄρθρα μὲ θεωρητικόν, μεθοδολογικόν καὶ ἐπιστημονικόν περιεχόμενον εἶναι λίαν εὐπρόσδεκτα ὑπὸ τῆς Συντάξεως τῆς Ἐπιθεώσεως.

Ἰδιῶν χαρακτηριστικῶν τῆς Ἐπιθεώσεως εἶναι νὰ ἐνθαρρύνῃ τὴν δημοσίευσιν ἐπιστημονικῶν ἄρθρων τὰ ὁποῖα πραγματεύονται ζωτικὰ θέματα ἀξίαν καὶ/ἢ θέματα κοινωνικῶν, πολιτικῶν καὶ κρατικῶν προγραμματισμοῦ.

Ὁ μείζων ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Ἐπιθεώσεως εἶναι νὰ προσθήσῃ τὴν κοινωνιολογικὴν γνῶσιν εἰς τοὺς τομείους τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κοινωνιολογίας διὰ τῶν συγκριτικῶν διεπιστημονικῶν προσεγγίσεων. Ἡ Ἐπιθεώρησης ὁρμάτι ἀπὸ τοῦ συμβατικῶν καὶ ἀκαδημαϊκῶν προσανατολισμοῦ τῶν δημοσιευμάτων τῆς ἐπιστημονικῆς κοινωνικῆς ἐπιστήμης, ἐνδὲ συγχρόνως ἐνθαρρύνει καὶ τοὺς ἐπιστήμονας νὰ στρέψουν τὴν προσοχὴν τῶν πρὸς τὰ φερόντα θέματα τοῦ καιροῦ μὲ εἰς τὸν χρόνον τοῦ πολιτικοῦ καὶ κοινωνικοῦ προγραμματισμοῦ τὸσον εἰς τὸν δυτικὸν ὅσον καὶ εἰς τὸν λοιπὸν κόσμον. Συμπληρωματικῶς ἀντικειμενικὸς σκοπὸς τῆς Ἐπιθεώσεως εἶναι νὰ ἐνισχύσῃ καὶ ἀναπτύξῃ γνησιωτέρως ἐπιστημονικὰς ἐπαρὰς, ἀνταλλαγὰς ἀπόψεων καὶ πληροφρορίας ἀφορῶσας εἰς τὰς σημαντικὰς ἐξελίξεις τῶν ἐρευνῶν καὶ τῶν τομείων τῆς πολιτικῆς καὶ στρατιωτικῆς κοινωνιολογίας.

Ἡ Ἐπιθεώρησης θὰ ἐκδίδεται εἰς ἀγγλικὴν γλῶσσαν δις τοῦ ἔτους, ἡτοίκα τὰ Μάρτιον καὶ Σεπτέμβριον. Τὰ χειρόγραφα θὰ ὑποβάλλονται εἰς τριπλοῦν.

Διὰ πλείονας πληροφρορίας, παρακαλοῦμεν νὰ ἀπευθυνθῆτε:

George A. Kourvetaris, Ph. D.* Editor
Journal of Political and Military Sociology c/o Department of Sociology, Northern Illinois University, DeKalb Illinois 60115, USA.

ΕΠΙΘΕΩΡΗΣΙΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΕΡΕΥΝΩΝ

Revue de Recherches Sociales

εἰδικὸν τριμηνιαῖον περιοδικόν

Ἐκδότης: Ἐθνικὸν Κέντρον
Κοινωνικῶν Ἐρευνῶν (ΝΙΠΑΔ)

Σοφοκλέους 1, Ἀθήνα 122

*

Ἔτος τρίτον. Τεύχος 13ον
Ἰούλιος-Σεπτέμβριος 1972

διευθυντὸς συντάξεως

ΗΛΙΑΣ ΔΗΜΗΤΡΑΣ

Ἁγίου Χαραλάμους 1, Ἀθήνα 701

ὑπεύθυνος τυπογραφείου Ν. Ποταμίτης

Ζέππου 20 - Γλυφάδα

στοιχειοθεσία-ἐκτύπωσης-βιβλιοδεσία
Ποταμίτης-Λαμπρινούτσου Ο.Ε.

ἑμπέλιμα ἐκδόσεως

Ἐγγραφεῖα Ἐνημερώσεως ΕΚΚΕ

*

ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 40

Single copies \$ 3

συνδρομὰ ἐσωτερικῶν (4 τεύχη) :

διὰ ἰδιώτας δρχ. 150,

διὰ σπουδαστὰς δρχ. 75,

διὰ νομικὰ πρόσωπα, τραπεζίας,

ὀργανισμοῦ δρχ. 300,

συνδρομὴ ἐξωτερικῶν (4 τεύχη) : \$ 12

*

ἡ ἀναδημοσίευσίς τῆς ὅλης τοῦ
περιοδικῶν ἐπιτρέπεται μόνον κατόπιν
ἀδείας τοῦ διευθυντοῦ συντάξεως

πέρας ἐκτύπωσης 12.10.1972

Τὰ ἐνυπόγραφα ἄρθρα ἐκφορᾶν τὰς ἀπόψεις τῶν συγγραφέων τῶν